

Koncepciu geoparkov SR schválila vláda

Málokto si všimol, že 15. októbra 2008 vláda Slovenskej republiky uznesením č. 740 schválila prvú Koncepciu geo-parkov Slovenskej republiky, zároveň prvú v strednej Európe a možno aj v celej Európe. Uložila v ňom ministrom životného prostredia realizovať túto koncepciu v kategóriách A a B a predložiť do 30. októbra 2012 na rokovanie vlády správu o realizácii celej koncepcie.



Náučný chodník v Zádielskej tiesňave (Jasovský geopark)

• Opýtali sme sa RNDr. Jozefa Klindu – iniciátora tejto koncepcie, protagonistu ochrany prírodného a kultúrneho dedičstva a budovania geoparkov, čo predchádzalo vzniku tohto vládneho materiálu a čo znamenajú uvedené kategórie A a B?

Koncepcia geoparkov v Slovenskej republike, samozrejme, nevznikala na zelenej lúke a predchádzal jej z iniciatívy Ministerstva životného prostredia SR v roku 2000 vznik prvého geoparku na Slovensku – rozsiahleho **Banskoštiavnického geoparku**. Do jeho budovania sa za pomoci Environmentálneho fondu zapojila Slovenská agentúra životného prostredia, Štátny geologický ústav Dionýza Štúra, Správa CHKO Štiavnické vrchy a Slovenské banské múzeum so sídlom v Banskej Štiavnici. V roku 2003 prerokovali a prijali starostovia



Súčasťou najstaršieho Banskoštiavnického geoparku sú expozície Slovenského banského múzea

mikroregiónu Obručná ideový zámér na **Novohradský geopark**, na základe ktorého iniciovali vznik neziskovej organizácie a vybudovanie informačného centra tohto geoparku pod Filakovským hradom. Organizátorom vyšli v ústrety a značne pomohli samosprávne orgány mesta Filakovo, ako aj Slovenská agentúra životného prostredia v Banskej Bystrici a Správa CHKO Cerová vrchovina v Rimavskej Sobote. Nasledovala iniciatíva z rokov 2004 – 2005 na vznik veľkého **Banskobystrického geomontánneho parku** a v roku 2006 zahrnutie budovania infraštruktúry ochrany prírody a krajiny, vrátane geoparkov, do Programového vyhlásenia vlády SR. Práve v tomto programovom dokumente sa termín geopark prvý raz koncepčne použil na úrovni vlády a Národnej rady SR. V tom čase sa už v Európe vytvorila **Sieť európskych geoparkov (European Geoparks Network)**, ktorá zahŕňa 33 geoparkov, a následne pod záštitou UNESCO **Svetová sieť geoparkov (Global Geoparks Network)** s 57

geoparkami, zo strednej Európy zatiaľ na 35. mieste s geoparkom Český raj. Prijímanie geoparkov do týchto sietí podlieha osobitnému postupu, hodnotiacim kritériám, hodnoteniu a schvaľovaniu na medzinárodnej úrovni.

Už počas zostavovania osnovy a obsahu koncepcie som z hľadiska rôznych štádií vývoja budovania geoparkov rozdelil potenciálnu sieť geoparkov pragmaticky do troch kategórií:

A. prevádzkované geoparky (s potrebou ich dobudovania), B. budované geoparky a C. navrhované geoparky. Vláda SR vo svojom uznesení logicky uprednostnila kategórie A a B, avšak odsúhlasila celý návrh koncepcie. Miestnym a regionálnym iniciatívam sa medzi nekladú.

• **Ktoré geoparky sú zahrnuté v koncepcii do kategórií A a B?**

Kategória A zahŕňa len jeden geopark – spomenutý najstarší **Banskoštiavnický geopark** (navrhovateľ L. Miklós), v ktorom už existujú dve informačné centrá, tri náučno-turistické trasy a štyri expozície. Do kategórie B boli začlenené dva geoparky – **Banskobystrický a Novohradský**. Kým Banskobystrický geopark (navrhovateľ L. Mafo) sa skladá z dvoch oblastí (Starohorsko-špaňodolinskej a Ľubietovsko-ponickej), **Novohradský geopark** (navrhovateľ J. Klinda) tvorí ucelené územie „krajiny najmladších sopiek“ – Cerovej vrchoviny na Slovensku s pokračovaním do Cserhátu v Maďarsku, pričom maďarská časť sa bude redukovať. Aj keď nesie názov Novohradu, samozrejme, zasahuje aj do Gemera, kde sa v Cerovej vrchovine nachádzajú významné geologické fenomény – prvé chránené prírodné pamiatky a prírodné výtvory na Slovensku (Hájnačský hradný vrch, Ragáč, Pohanský hrad), ktorých ochranu inicioval ešte filakovský okres v päťdesiatych rokoch minulého storočia. Srdcom Novohradského geoparku však ostáva Šomoška so známym Kamenným vodopádom, ktorú

prezentuje aj logo tohto geoparku. Jeho budovanie začala obec Štiatorská Bukovinka za pomoci Úradu vlády SR ešte z europrogramu CREDO, Slovenskej agentúry životného prostredia a Správy CHKO Cerová vrchovina.

• **Ktoré geoparky boli vybrané do kategórie C – navrhované geoparky?**

Do kategórie C sme v spolupráci so Štátnym geologickým ústavom Dionýza Štúra a Slovenskou agentúrou životného prostredia vybrali 7 potenciálnych geoparkov, takže dokopy by **Slovenskú sieť geoparkov** malo tvoriť 10 geoparkov v rôznych končinách Slovenskej republiky. Ide o tieto potenciálne geo-parky:

1. **Dubnický geopark** (navrhovateľ J. Jančok, no v podstate už Štefan Butkovič v šesťdesiatych rokoch, i keď termín geopark sa vtedy ešte nepoužíval) v Slanských vrchoch, kde neďaleko Čerevenice sa ešte do roku 1922 ťažil svetoznámy drahý opál;

2. **Zemplínsky geopark** (navrhovatelia M. Kaličiak a V. Konečný) v Zemplínskych vrchoch a v ich okolí s ukázkami horninových komplexov paleozoika po kvartér a starej banskej činnosti, do ktorej zasahuje aj Tokajská vinohradnícka oblasť;



Návštevník geoparku sa dozvie aj najdôležitejšie informácie o geomorfológii daného územia

3. **Sandbergsko-pajštúnsky geopark** (navrhovateľ A. Nagy) v Malých Karpatoch, do ktorého by mali byť v rámci Devínskej Kobylky zahrnuté lokality Sandberg, Weitov lom, lomy Štokeravskej vápenky (Devín) a na druhej strane za Lamačskou bránou náležisko „maritalských“ bridlic v Marianke a hrad Pajštún;

4. **Spišský geopark** (navrhovateľ L. Kucharič a kol.) prevažne v Slovenskom raji, ktorý so svojimi krásnymi fenoménmi netreba bližšie predstavovať; okrem roklín a jaskýň, medzi ktoré patrí aj svetové dedičstvo Dobšinská ľadová jaskyňa so Stratenskou jaskyňou a Psími dierami, sa súčasťou geoparku stanú aj ukážky starého baníctva a hutníctva a niektoré významné kultúrne pamiatky Spiša;

5. **Silický geopark** (navrhovateľ J. Klinda) v západnej časti Národného parku Slovenský kras v rámci Silickej planiny s už vybudovanými náučnými chodníkmi a náučnými lokalitami (Domica, Gombasecká jaskyňa, Silická ľadnica, Krásnohorská jaskyňa), od roku 1995 ako súčasť svetového dedičstva;

6. **Jasovský geopark** (navrhovateľ J. Klinda) vo východnej časti Národného parku Slovenský kras v rámci Zádielskej a Jasovskej planiny s takými fenoménmi akými sú sprístupnená Jasovská jaskyňa, Zádielska



Sovi hrad (Novohradský geopark)

tiesňava, Hájska tiesňava, Turniansky hradný vrch, Jasovská skala a Jasovský kláštor s okolím;

7. Súľovsko-manínsky geopark (navrhovatelia S. Štofko a J. Klinda) v CHKO Strážovské vrchy, ktorého centrom budú Súľovské skaly, Manínska tiesňava a Kostolecká tiesňava tiež už sčasti s vybudovanou infraštruktúrou environmentálnej osvetvy.

• Mohli by sme podľa vás vymedziť a vytvoriť geoparky aj na iných miestach Slovenska?

Určite mohli, veď Slovensko svojou rozmanitosťou, hodnotami a krásami na malom území by skoro celé mohlo byť vo svetovom meradle geoparkom. Nie je to však účelné a taktické, pričom kritériá pre geoparky (európske a svetové) sú prísne, no nie každý slovenský geopark ich musí spĺňať, resp. pokúšať sa o nomináciu do ich európskej až svetovej siete. Sieť geoparkov obsiahnutých vo vládou schválenej koncepcii nevylučuje iniciatívne na miestnej a regionálnej úrovni budovať geoparky aj inde, teda tam, kde sa nachádzajú objektívne geotopy a iné geologické fenomény, ktoré chceme regulovane chrániť a zároveň umožniť návštevníkom v rámci rozvoja geoturizmu spoznávať. Napisane existujú už napríklad v Demänovskej doline s dvomi prístupnými jaskyňami, v Pieninách s Prielomom Dunajca, Prielomom Lesnického potoka a Haličovskými skalami, v CHKO Biele Karpaty s bradlami (Vršatské, Lednické...), v časti Tatranského národného parku i Malej Fatry. Takým geoparkom je určite Dreveník s okolitými traver-



Tak vyzeral donedávna Sandberg (Sandbergsko-pajštúnsky geopark)

ťinovými kopami a časť Chočských vrchov, ktoré keby boli v Maďarsku, Poľsku, Česku a na Ukrajine, určite by sa stali prvým národným parkom týchto okolitých štátov. Samotná Poľana sa zdá byť (je) vo svojej podstate geoparkom, avšak nejavi sa účelné túto biosférickú rezerváciu Programu MaB UNESCO orientovať na geoturizmus. Nakoniec len prvý veľký Banskostiaňavický geopark by mohol byť rozčlenený (osobitne aj z prevádzkových dôvodov a kvôli podpore miestnych samospráv) na tri samostatné geoparky, navrhovaný Spišský geopark (ak nerátame Dreveník) tiež aspoň na dve časti – Spišský a Dobšinský. Obdobne Banskobystrický geopark na dva samostatné geoparky Starohorsko-špaňodolinský a Ľubietovsko-ponický a navrhovaný Sandbergsko-pajštúnsky geopark na osobitný Devínsky geopark s prechodom do Rakúska až za Hainburg a Pajštúnsky geopark, resp. Mariansko-borinský geopark od Marianky cez Borinku až po Medené Háme a Dračí hrádok. Odporučil som do koncepcie medzi geoparky zaradiť oblasť Kremnice a Kremnických baní, no návrh neprešiel a mesto Kremnica malo asi vtedy iné starosti. Mali by sa zobudiť aj mestá Dobšiná, Rožňava, Smolník a možno aj ďalšie. Všetky tieto okolnosti a možnosti sme pri príprave návrhu koncepcie geoparkov zvažovali, a až potom na rokovaní v Banskej Bystrici uzavreli prvú desiatku.



Súľovské skaly (Súľovsko-manínsky geopark)

• Čo očakávate od tejto koncepcie?

V roku 2012 zhodnotíme, či sme mali veľké oči alebo prízmúrené oči, či sa nám podarí dosiahnuť ciele, či vzniknú nové miestne iniciatívy po vzore Banskostiaňavčanov a Novohradčanov. Osobne verím, že sieť geoparkov, ktorej vznik som inicioval, sa môže stať realitou a prispieť nielen k spoznávaniu fenoménov prírodného dedičstva na Slovensku v rámci geoturizmu, ale aj k riadenej starostlivosti o tieto hodnoty a k ich zachovaniu (bez správy a prevádzky budú ohrozené).

Dnes už viaceré samosprávy a podnikatelia práve na tomto základe vidia aj možnosti rozvoja obce a príslušného regiónu. Škoda, že dodnes sa v rámci Novohradského geoparku nerealizoval pripravený projekt na sprístupnenie možno najväčšieho archeologického náleziska žiarových hrobov na Slovensku pri Radzovciach, ktorý preskúmal Archeologický ústav SAV (V. Furmánek). Aj takého lokality treba sprístupňovať a chrániť v rámci geoparkov. Na konferencii o geoparkoch 19. marca 2008 vo Filákovke, kde Ing. I. Cimermanová, Ing. M. Lakanda a RNDr. Ľ. Gaál exelentne prezentovali Novohradský

geopark za účasti generálneho riaditeľa sekcie cestovného ruchu Ministerstva hospodárstva SR Ing. Gabriela Kulifája, som odporučil dokonca v rámci Novohradského geoparku zriadiť nekonvenčne menší **paleopark**, ktorý by zahrnul vybudovanú svetoznámu príhraničnú lokalitu polytarnóca a jej slovenskú protihľú vyprojektovanú paleontologickú lokalitu Bujár s prechodom až na prístupnené Lipovianske pieskovce a Lipovianske hnedouhoľné odkryvy a haldy.

• Navrhli ste aj iné podobné projekty?

Prvé **speleoparky** som navrhol zriadiť v Demänovskom kráse a v oblasti Domica – Baradla v bilaterálnom národnom parku s väzbou na lokality svetového dedičstva. V podstate tu už takýto vybudovaný speleopark existuje, len ho dovtedy nikto tak nenazval a doteraz nekedifikoval. To, čo dokázala Správa slovenských jaskýň v náučných lokalitách pod zemou, možno dosiahnuť aj na náučných lokalitách geoparkov nad zemou. Rozumne, citlivo, užitočne v prospech rozvoja poznania a environmentalistiky, v prospech ochrany prírody, rozvoja obcí a mikroregiónov, miestnych obyvateľov i návštevníkov.

• Majú slovenské geoparky šancu stať sa „svetovými“?

Niektoré slovenské geoparky majú všetky predpoklady dostať sa aj do Európskej siete geoparkov a Globálnej siete geoparkov. Veď Slovensko na to má všetky predpoklady – určite prírodné a verím, že aj ľudské. V tejto súvislosti by som chcel poďakovať všetkým kolegom – spoluautorom prvej Koncepcie geoparkov v SR, ktorá pôvodne predstavovala rozsiahlejší materiál s mapkami, zjednotenou legendou i viacerými lokalitami, osobitne kolektívu jej tvorcov zo Slovenskej agentúry životného prostredia a Štátneho geologického ústavu Dionýza Štúra. Myslím, že rady zapálencov za dobrú vec sa rozširía nielen v radoch geológov a environmentalistov, ale aj v samosprávach, organizáciách rozvíjajúcich cestovný ruch, v školách, múzeách a osvetových zariadeniach a v neposlednej miere v záujmových mimovládnych organizáciách, ktoré túžia nájsť, chrániť a prevádzkovať miesta, v ktorých prebýva genius loci.

Za rozhovor poďakovala Alena Kostúriková

Foto: Jozef Klinda



Kamenný vodopád pod hradom Šomoška – vyhľadávaná atrakcia Novohradského geoparku

